

Conciliatur prædefinitio explicata cum libertate quoad specificationem.

14. De libertate vero quoad specificationem, et potestate operandi absque tali prædefinitio ne, res est facilis et perspicua. Hæc enim prædefinitio non est necessaria ad operandum ex vi subordinationis causæ secundæ ad primam, nec ob necessarium concursum Dei ad actum liberum voluntatis: jam enim a nobis expositus est sufficiens modus concurrendi sine ulla prædefinitio ne; et in sequenti libro ostendemus esse plures actus humanos, ad quos Deus, ut prima causa, concurrat, etsi eos non prædefiniat. Atque hinc fit ut, licet actus voluntatis non sit a Deo prædefinitus, nihilominus possit voluntas habere, quantum est ex parte Dei, paratum sufficientem concursum ad talem actum, et consequenter habere absolute et simpliciter potentiam ad eliciendum illum, et libere illum non exercere. Quia concursus generalis non datur per hanc prædefinitio nem, neque ad illum est necessaria; ergo sine tali prædefinitio ne potest dari ille concursus; ergo etsi desit hæc prædefinitio, nihil deest necessarium simpliciter, vel ad potestatem operandi, vel ad libertatem in non operando. Et in hoc est clara differentia inter hanc prædefinitio nem et illam prædeterminationem physicam; nam hæc ponitur necessaria ex vi concursus et generalis influxus primæ causæ; quia, scilicet, non concurrat nisi per absolutam voluntatem prædeterminantem et præmoventem causam secundam; hoc enim sensu ponitur hæc prædeterminatio ab auctoribus contrariæ sententiæ, quia ponitur ex vi necessariæ subordinationis et dependentiæ causæ secundæ a prima, vel causæ indifferentis a causa prædeterminante. Ex quo fit ut causa, quæ caret hac prædeterminatione, careat necessario concursu, ita ut non sit in potestate ejus illum habere, et consequenter ut non possit ei attribui quod non operetur.

15. *Disolvitur objectio.* — Dices: si prædefinitio hæc non est necessaria ex parte causarum secundarum ad effectus earum, nec ad concursum primæ causæ cum illis, non oportet illam Deo tribuere circa ullos effectus vel actus creaturarum, præsertim liberarum. Respondet imprimis, hactenus dictum non esse hanc prædefinitio nem esse necessariam, sed solum esse possibilem, et non repugnantem libertati, quod potest esse verum, etiamsi necessaria non sit, ut per se constat. Deinde,

licet aliquid non sit necessarium ex parte effectus, potest tamen esse necessarium aut valde conveniens ex parte operantis, ut perfecto modo operetur; nam, ut homo moveat manum vel scribat, ex parte effectus necessarium non est id fieri ex bono fine præconcepto et intento, id tamen spectat ad perfectum modum operandi hominis. Sic ergo in præsentia, licet prædefinitio hæc actus liberi non sit simpliciter necessaria ex parte effectus, vel ut Deus generali concursu in illum influat, potest esse vel necessaria, vel valde conveniens ex parte Dei, ut convenienti modo provideat et præordinet ea quæ sub ejus voluntatem et actionem cadunt. Unde tandem concludimus, ex vi præcisæ subordinationis causæ secundæ ad primam, de qua in toto hoc libro tractamus, non esse necessarium, vel ponere, vel auferre a Deo hanc prædefinitio nem prout a nobis explicata est; ideoque ex aliis principiis vel conditionibus actuum spectandum esse an Deus illos prædefiniat prædicto modo necne: hoc autem fiet a nobis in sequentibus libris, ubi de singulis ordinibus actuum humanorum, prout a divina voluntate ac motione pendent, disserendum erit.

Responsio ad rationem dubii in principio positam. — Ad objectionem ergo in principio capitis positam, responsio constat ex dictis, quia nec, posita prædefinitio ne, sequuntur incommoda ibi illata, ut ostensum est; nec, illa ablata respectu aliquorum actuum, sequitur ulla imperfectio in providentia, quandoquidem ex certa scientia et voluntate Deus ad omnia concurrat, ad singula juxta modum convenientem, ut in fine sequentis libri ex professo declaraturi sumus.

CAPUT XVII.

RESOLUTIO TOTIUS DOCTRINÆ IN SUPERIORIBUS TRADITÆ PER NONNULLAS PROPOSITIONES.

1. *Scopus doctrinæ hujus capitis.* — Ut finem debitum huic libro imponamus, ex omnibus quæ in illo dicta sunt propositiones aliquas elicere oportebit, quibus et sententiam nostram distinctius explicemus, et quid in hac causa, quod ad partem hanc attinet, certius nobis sit, clare ac dilucide proponamus.

2. *Prima propositio: Voluntas seipsam determinat ad actus liberos.* — Principio igitur

simpliciter asserendum censeo, voluntatem humanam in suis actibus liberis seipsam determinare cum divino concursu proportionato, ita ut, priusquam velit, potestatem habeat se determinandi, si cætera requisita adsint; et quum incipit velle, seipsam determinet ad volendum in actibus liberis. Hæc conclusio, licet sub his terminis ac verbis, *determinandi se*, fortasse non reperiatur in Scriptura, vel definita in Conciliis, tamen ex æquivalentibus ac non dissimilibus existimo colligi posse. Ubi enim in Scriptura optio homini datur, et electio in manu ejus ponitur, et potestas faciendi et non faciendi illi tribuitur, satis docetur integrum esse homini, quando per rationem ei aliquid eligendum vel amandum proponitur, sese ad hoc vel illud eligendum determinare; quia integrum ei esse dicitur eligere et non eligere; ergo et se determinare: quia nec se determinat, nisi eligendo vel repudiando hoc vel illud; nec eligit, nisi se determinando; nam electio ipsa est ad alteram partem. (Auctores citati c. 14 hoc supponunt. Vide etiam Augustinum, l. 1 suor. Mor.; 2 Reg., 24; Josue, 24; Eccles., 31; Actor., 5.)

3. *Eligendo voluntas se determinat, ac se determinando eligit.* — Confirmatur ac declaratur, nam vel determinatio antecedit electionem, vel est omnino idem cum illa, vel subsequitur illam. Hoc tertium est per se improbabile; unde nullus hactenus id dixit, quia, hoc ipso quod voluntas eligit, evidens est jam esse determinatam ad id quod eligit, vel formaliter per ipsam electionem, vel ante ipsam. Si autem dicatur secundum, quod verissimum est, ut existimo et supra probavi, plane convincitur, sicut voluntas eligit, ita etiam sese determinare; hæc namque voces solum ratione et habitudine differunt; nam electio dicitur per comparisonem unius ad aliud, quia unum præ alio amatur, vel certe quia unum propter aliud acceptatur; determinatio autem dicitur respectu ipsius voluntatis, quæ, cum esset indifferens, per ipsam electionem in hoc tendit potius quam in illud, et ita determinari dicitur; tamen, quia voluntas non eligit nisi faciendi in se electionem, cum habeat potestatem non faciendi, ideo non potest eligere quin se determinet, quia ipsa electione determinatur.

At si prima pars asseratur, scilicet determinationem antecedere ad electionem, ulterius inquiram an voluntas moraliter ac physice effecerit in se illam determinationem, quidquid illa sit, vel non effecerit. Si primum

dicatur, id est quod intendimus; nam voluntatem determinare se, nihil aliud est nisi efficere in se determinationem ad hanc partem potius quam ad illam. Si vero secundum asseratur, ergo mera fictio est, ac res de solo titulo, quando Scriptura dicit: *Vobis optio datur*; nam si voluntas in se non potest efficere determinationem sui, non ipsi optio datur, sed ei qui illam determinat. Deinde fictum erit quod homini in Scriptura (Matth., 19; Luc., 9; 1 Cor., 7; 3 Reg., 3) dicitur: *Si vis, poteris hoc facere vel illud*; sine causa etiam laudabitur, quod hoc fecerit, potius quam illud; totum enim tribuendum erit ei qui ipsum determinaverit; ergo est determinatio voluntatis ab ipsa moraliter et physice, juxta phrasim et intentionem Scripturæ sacræ: hoc enim revera est, *relinqui hominem in manu consilii sui*, Eccles. 15.

4. *Legatur Bellarm., l. 4 de Grat. et lib. arbitr., c. 9.—Ex Patribus probatur prima illa propositio; Euseb. Cæsar.* — Atque hoc ipsum argumentum sumendum est ex locutionibus Patrum, qui eisdem modis quibus divina Scriptura, de usu libero nostræ voluntatis loquuntur; quod, nimirum, possit seipsam huc et illuc flectere ac movere, quod est seipsam determinare. Unde Euseb., l. 6 de Demonst., c. 5: *Cum sentiamus (ait) nostra nos appellatione moveri, non omnino amentissimum erit ab exteriori quadam vi, quasi animi expertes, moveri nos credere?* et infra: *A nostro ipsorum consilio, aut ad fugiendum, aut ad sequendum moveri nos, profecto sentimus.* Hinc optime Chrysostomus, serm. 2 de Fato, tractans verba illa: *Posui ante te vitam et mortem; ad quod volueris extende manum*, ait: *Dæmon dicit: Non est in te quod extendas manum tuam, sed necessitate quadam et vi id agis.* Perinde enim est quod dicitur, *extendere manum*, ac se determinare; est ergo hoc in nobis; nos ergo nosmetipsos determinamus. Et hic idem est sensus Sanctorum, quoties dicunt in nobis esse facere vel non facere, Damasc., l. 2, c. 29; Gregor. Niss., l. 7 Philosoph., c. 3, et optime Cyrill., lib. 9 in Joan., c. 10: *Sue voluntatis (inquiens) habenas unicuique commisit, ut in eo sit quidquid probaverit eligere.* His adjungi potest Abulens. Matth. 22, quæst. 229, qui in hoc differre dicit agens liberum a naturali, *quod liberum indeterminatum est, et ipsum se determinat.*

Ex Scholast., in 1, dist. 38 et 39, in 2, d. 24.—D. Thom., 1 p., q. 83, a. 1, ad 3; q. 105, art. 4, ad 2 et 3, et 1. 2, q. 109, art. 2, ad 1.

— Denique eodem modo loquuntur Scholastici, ubicumque de nostra libertate disputant, maxime D. Thomas, 1. 2, quæst. 9, ubi voluntati tribuit movere seipsam quoad exercitium. Nam ad ipsam spectat movere alias potentias, nec ipsa potest ab alia moveri, quia est primum movens intrinsecum in suo genere; nec potest ab extrinseco moveri, quia inde argumentamur tolli libertatem. Idem autem est movere se quod se determinare, ut per se constat.

Atque ex his etiam satis declarata est ratio hujus veritatis, scilicet, quia sine hac intrinseca determinatione, quæ a nobis ipsis moraliter fiat, nec satis potest intelligi libertas, nec quomodo in potestate nostra, vera et ad agendum expedita, sit, ad hoc vel illud extendere manum seu affectum.

5. *Explicatur locus adductus ex D. Thomæ doctrina.*— Capreolus, in 2, d. 24, q. 1, art. 3, ad 8, et d. 25, q. 1, art. 3, ad 7; D. Thomas, 1. 2, q. 10, art. 2; Scotus, Quodl. 21; Henricus, Quodlib. 12, quæst. 26; Cajet., 1. 2, q. 9, art. 4; Ferr., 1 cont. gent., c. 89; Soto, 1 de Nat. et gratia, c. 16; Damasc.— Solum potest quis hæere in citato articulo divi Thomæ; docet enim ibi voluntatem movere se ad electionem mediorum, non tamen ad simplicem motum in finem, qui est amor vel intentio ejus; ergo, vel hæc intentio non est libera, vel potest intelligi actio libera in qua voluntas non se moveat, nec se determinet. Sed ex hoc loco imprimis habemus voluntatem sese determinare in electione mediorum, et non determinari ab alio, et consequenter hoc non pertinere ad concursum primæ causæ, qui etiam ad actus electionum datur. Deinde de intentione finis potest esse quæstio de re et de modo loquendi. De re erit, an ille actus sit liber necne, in qua licet nonnulli Theologi negaverint illum actum esse liberum, præsertim illum qui est omnino primus, et versatur circa bonum, vel beatitudinem in communi, ut Capreolus et alii, tamen vera sententia D. Thomæ et reliquorum est, illum actum esse liberum, vel quoad specificationem, si sit de fine proximo et particulari, vel saltem quoad exercitium, si sit de bono aut beatitudine in communi, quia voluntas humana in hac vita, si ratio satis advertat, non necessatur quoad exercitium actus, cum non sit ei simpliciter necessarius talis actus, sed in eo aliquid incommodi possit reperire. Et eadem ratione non determinatur ad particulares fines, etiam quoad specificationem, quia vel in

eis, vel in eorum dilectione, potest difficultatem aut incommodum pati. Unde Damascenus, lib. 2, cap. 22, etiam voluntatem finis liberam esse docet. Et certissimum est Dei amorem super omnia esse maxime liberum, cum tamen sit amor supremi finis; similiter spes obtinendi beatitudinem liber actus est, et tamen est intentio efficax illam obtinendi.

6. *Quæstionculæ de modo loquendi D. Thomæ.*— Quæstio autem de nomine erit, an in tali actu dicenda sit voluntas sese movere. Et breviter dicendum est, si actus ille consideretur, ut est simplex tendentia in finem, voluntatem non dici moraliter se movere per eum actum in finem, quia non ex priori inclinatione quæ ab ipsa sit, movetur, sed ex inclinatione naturali in bonum; et ideo propriissime dicitur homo movere se in electione mediorum, quia, ex præcedente intentione ac electione in finem a seipso facta, fertur ad consultandum de mediis, ac tandem eligit illa. Quantum ad hanc ergo moralem proprietatem, dicitur homo non se proprie movere in finem; non quia ipse non efficiat in se illam intentionem, per quam revera tendit in finem; sed quia inclinatio, unde illa oritur, non est ab ipso homine, sed ab auctore naturæ. At vero, si illa intentio consideretur quatenus libera est, simpliciter dicendum est voluntatem se ad illam determinare, et in eodem sensu se movere in eo actu. Hoc satis probatur argumento facto, quia voluntas elicit actum illum ex potestate sua indifferente, et non ab alio determinata ad alterutram partem; alias non libere operaretur; ergo a se, quia ex libertate sua nunc se applicat ad hunc actum, potius quam ad alium vel carentiam ejus. Et explicatur amplius, etiam juxta mentem D. Thomæ et Aristotelis, nam ille actus, quatenus liber est, aliquid participat de electione; sed in omni electione voluntas seipsam movet; ergo etiam in illo actu, ut liber est, se determinat. Minor patet ex D. Thoma, citato loco, et Aristotele, 3 Ethic., capit. secundo et tertio. Major declaratur, nam si ille actus sit liber quoad specificationem, licet non sit electio mediis ad finem, tamen per illum præfertur hic finis aliis, et ipsemet actus præfertur aliis, ut amor Dei amori creaturæ, et licet finis ipse non ametur propter aliud, tamen intentio seu amor hujus liber amatur intrinsece propter ipsum finem; et sic quodammodo eligitur. Si vero sit tantum liber quoad exercitium, ibi eligitur amor præ carentia amoris et exercitium præ otio; et ita

etiam ibi virtute invenitur quædam electio, ratione cujus recte dici potest voluntas se movere ac determinare in eo actu.

Voluntas a nulla causa physice prædeterminatur ad actus liberos.

7. *Secunda propositio.*— Ex hac priore assertionem, quæ esse debet præcipua et fundamentalis in hac materia, sequitur alia, scilicet, voluntatem non prædeterminari physice ad suos actus liberos, nec a Deo solo, neque ab alio agente extrinseco, ita ut talis determinatio non sit in potestate activa et indifferente ipsius voluntatis. Hæc assertio, ut opinor, tam est vera, sicut præcedens, et eodem modo sequitur ex iisdem principiis. Nam si determinatio est ab alio, et non ab ipsa voluntate, etiamsi sit a Deo solo, non est libera ipsi voluntati, quia respectu illius solum passive se habet; ergo voluntas ex necessitate, et non ex libertate determinatur ad unum; ergo non determinat se moraliter, cujus oppositum ostensum est. Rursus, vel per illam determinationem ab alio receptam, voluntas amittit proximam indifferenciam activam ad volendum et nolendum, vel adhuc retinet illam. Si amittit, ergo amittit indifferenciam absque usu libertatis per meram passionem et receptionem ab alio; ergo sic affecta et determinata jam non operatur libere, quia non operatur indifferens. Si vero adhuc retinet indifferenciam, ergo non est determinata, sed ad summum propensa magis vel inclinata ad unam partem quam ad aliam, quod etiam fieri potest per habitum; unde est impertinens ad rem de qua agimus; quia illa nec est determinatio physica, nec per se necessaria ad concursum causæ primæ.

8. *Tertia propositio: Deus determinat voluntatem, non tamen sine illa.*— His vero addi potest, simpliciter asserendum esse Deum determinare voluntatem, non sine illa, sed cum illa. Hæc, quantum ad rem spectat, est clara, quia quidquid agit causa secunda, agit prima; si enim ignis calefacit, etiam Deus calefacit, quia, ut supra dictum est, actio causæ secundæ magis est a prima causa quam a secunda; sed voluntas determinat se; ergo Deus determinat ipsam. Item Deus efficit determinationem voluntatis, nam illa determinatio aliquid est, quod non potest fieri sine Deo; sed determinare voluntatem, non est aliud, quam efficere determinationem ejus; ergo. Tandem Deus convertit voluntatem, ut Scriptura loquitur; ergo determinat illam.

Objectioni respondetur.— Quod si quis in hunc modum objiciat: voluntas amat, et tamen Deus non amat illo amore, quamvis efficiat illum cum voluntate; ergo, licet efficiat determinationem, non determinabit voluntatem: respondetur non esse simile; nam amare non est tantum efficere amorem, sed informari amore, quod convenit voluntati elicenti amorem, non vero Deo cum illa concurrenti. At vero determinare voluntatem solum dicit agere, et ideo proprie dicitur de Deo; et ita res est clara.

9. *Explicatur modus tenendus in locutione de determinatione voluntatis.*— Quod vero spectat ad locutionem, videtur imprimis convenientissimum semper addere illam determinationem, scilicet determinare Deum voluntatem non sine illa, ne videatur tota efficientia Deo, voluntati vero solum receptio determinationis tribui, ex quo sequitur lædi libertatem. Deinde est observandum non esse eundem sensum, si utamur verbo determinandi, quo nos usi sumus in prædicta assertionem, ac si uteremur verbo prædeterminandi; nam particula illa, *præ*, videtur dicere efficaciam divinæ actionis antecedentem ad voluntatis consensum, et sola sua efficacia determinantem illam; et ideo sub illis verbis videtur potius neganda, quam admittenda propositio. Quamvis in verbis non sit multum hærendum, si satis explicatur illam prædeterminationem non esse absque simultaneo consensu voluntatis; et per illam particulam, *præ*, non significari actionem aliquam quæ fit a solo Deo, et non a voluntate; nec significari præmotionem extrinsecam effectivam ipsius Dei; sed significari solum concursum Dei in illa actione esse principalem, et aliquo modo priorem naturæ, secundum independentiam, et subsistendi consequentiam, ut supra explicatum est. Ultimo observandum est, quæ dicta sunt de verbo determinandi, multo magis habere verum in verbo movendi; nam, sicut voluntas se movet, ita vere dicitur Deus movere illam ex vi generalis concursus, quia efficit illum actum in voluntate, qui dicitur motus ejus; et non est aliud movere rem aliam quam efficere in illa motum. Præmoveere similiter potest dici Deus, ut causa prima est, non motionem quam ipse solus faciat, vel quæ causalitate antecedit effectum ipsius voluntatis; sed solum in sensu prædicto, ad denotandam prioritatem naturæ in ratione perfectionis, independentiæ, etc. Dico, ut causa

prima est, quia solum considero nunc necessariam subordinationem causæ secundæ ad primam; si autem velit Deus majori providentia vel speciali genere motionis uti, recte potest præmovere voluntatem, vel per intellectum, vel excitando in ipsa aliquos motus, quibus ad liberum consensum præstandum alliciatur, ut de actibus gratiæ in libro tertio ostendemus; tamen hoc non est necessarium simpliciter et per se ad concursum primæ causæ, sed in operibus gratiæ ex ratione propria et speciali necessarium est, ut suo loco videbimus; et præterea hæc ipsa præmotio non est prædeterminatio, nam movere et allicere latius patet quam determinare, ut per se notum est, ut supra cap. 11 est tactum. Atque hæc ad intelligendos antiquos auctores præ oculis habenda sunt.

10. *Quarta propositio: Voluntas libere seipsam determinat.* — Sed quanquam voluntas in prædicto sensu determinetur a Deo, nihilominus absolute dicendum est esse in potestate voluntatis seipsam determinare, atque adeo, ad liberam determinationem, necessarium esse ut voluntas, prius natura quam se determinet, habeat aliquo modo vel actu, vel in potestate sua, omnia quæ ad suam de-

terminationem necessaria sunt. Hoc constat ex principiis supra positis, quia, si aliquid horum desit quod non sit in potestate voluntatis, neque determinatio ipsa esse poterit in potestate ejus; ergo non erit libera. Et hoc amplius constabit ex his quæ de auxilio sufficienti dicemus infra, lib. 3, cap. 8. Quocirca, quamvis necesse sit quod Deus hanc determinationem efficiat, tamen, ut determinatio sit in potestate voluntatis, necesse est Deum ita esse expositum ad cooperandum illi, ut solum quasi expectetur liberi arbitrii influxus, ut simul etiam ponatur in actu secundo influxus Dei. Atque hoc modo dicitur ille influxus vel concursus Dei esse in potestate voluntatis, quia in manu ejus positum est vel facere, ut ille concursus in actu secundo ponatur, cooperando, vel ut non ponatur, suspendendo suam cooperationem. Jam vero occurrebat hic quæstio, utrum in aliquo vero sensu possit determinatio voluntatis humanæ ad operandum soli ejus libertati attribui; sed, quoniam hæc quæstio de solis supernaturalibus actibus difficultatem aliquam habet, in fine libri tertii commodius expediatur, ideoque de hoc primo libro hæc dixisse sufficiat.

FINIS LIBRI PRIMI.

INDEX CAPITUM LIBRI SECUNDI.

DE DEPENDENTIA QUAM LIBERUM HOMINIS ARBITRIUM HABET A DEO, EJUSQUE PROVIDENTIA IN ACTIONIBUS AD NATURÆ ORDINEM SPECTANTIBUS.

- CAP. I. *Proponitur quæstio, an actus mali sint ex speciali præfinitione ac prædeterminatione divinæ voluntatis; et sententia hoc affirmans tractatur.*
- CAP. II. *Non prædeterminare Deum neque præmovere voluntates humanas ad actus pravos.*
- CAP. III. *Solvuntur nonnullæ objectiones contra doctrinam capituli superioris, et Scholastici auctores pro nostra sententia referuntur.*
- CAP. IV. *Non prædefinire Deum æterno suo consilio et voluntate actus pravos.*
- CAP. V. *Solvuntur objectiones contra doctrinam capituli superioris.*
- CAP. VI. *Deum non prædeterminare physice hominum voluntates ad actus bonos moraliter ordinis naturalis.*
- CAP. VII. *An prædefiniat Deus omnes actus morales liberos in particulari, et an possit esse perfecta providentia sine hac prædeterminatione.*
- CAP. VIII. *Nonnullæ assertiones ex doctrina totius libri secundi colliguntur.*
-

LIBER SECUNDUS.

DE DEPENDENTIA

QUAM LIBERUM HOMINIS ARBITRIUM HABET A DEO, EJUSQUE PROVIDENTIA IN ACTIONIBUS AD NATURÆ ORDINEM SPECTANTIBUS.

Humanarum actionum varii sunt gradus, seu genera, quæ non eodem modo a Deo pendent, vel in suo esse physico, vel morali, seu in genere entis, aut boni vel mali actus; sed in singulis horum actuum ordinibus aliquid proprium reperitur, ratione cujus non æque neque eodem modo Deus ad illos influit et concurrat. Quamobrem, ad exacte declarandam subordinationem quam humanum liberum arbitrium ad Deum habet in actionibus suis, non satis est generalem rationem dependentiæ, quam ex communi ratione causæ secundæ ad Deum, ut primam causam, habet, considerasse, sed necesse est ad singulos ordines horum actuum descendere, et quid unicuique proprium sit contemplari, et specialiter inquirere an sit aliquis actus, qui ex peculiari ratione sua petat divinam præfinitionem vel prædeterminationem; an e converso sit aliquis cui, præter communem rationem libertatis, ex propria ratione talis prædeterminatio repugnet. Partimur igitur hos actus in duo præcipua capita, naturæ, videlicet, et gratiæ. De naturalibus actibus dicemus in hoc libro,